Zeszyty Naukowe
Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu
Nr 42/2012

Anna Mempel-Śnieżyk
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Powiązania sieciowe w aspekcie uwarunkowań rozwoju lokalnego

Streszczenie. *W artykule podjęto rozważania związane z rosnącą rolą powiązań sieciowych w aspekcie zachodzących zmian społeczno-gospodarczych, w zakresie wdrażania innowacji czy zmieniających potrzeb klientów, wobec czego firmy chcąc być czynnymi uczestnikami rynku, zmuszane są do poszukiwania nowych rozwiązań w formie współpracy z innymi podmiotami. Utworzone sieci współpracy w ramach danej jednostki terytorialnej przyczyniają się do osiągania zewnętrznych korzyści skali, niskich kosztów transakcyjnych związanych z klimatem zaufania oraz współpracy, ponoszeniem wspólnych kosztów pozyskania informacji wdrażania innowacji, rozłożeniem ryzyka na wszystkie kooperujące firmy, ponadto zapewniają szybki przepływ informacji, sprawniejsze nabywanie wiedzy w procesie absorpcji innowacji.*

Słowa kluczowe: *rozwój lokalny, sieci, powiązania sieciowe*

1. Wprowadzenie

Wraz z zachodzącymi zmianami we współczesnej gospodarce, wykorzystywanie sił i czynników endogenicznych stało się problemem wielu dyscyplin naukowych, powstało wiele definicji, koncepcji odnoszących się do tego samego problemu badawczego, dotyczącego roli terytorium, koncentracji przedsiębiorstw na danym terytorium, specjalizacji i elastyczności produkcji, współpracy pomiędzy podmiotami zlokalizowanymi na danym terytorium (przedsiębiorstwami, instytucjami otoczenia biznesu, sektorem B+R), znaczenia wiedzy i innowacji, kapitału ludzkiego i społecznego, powiązań sieciowych. Określone terytorium,

ze swą specyfiką przedmiotowo-podmiotową gospodarki, tworzy złożony system powiązań wewnętrznych i zewnętrznych. Natomiast sprawność mechanizmu funkcjonowania układów lokalnych i osiągane efekty przez poszczególne podmioty gospodarujące zależy nie tylko od konkurencji i zdolności wygrywania rywalizacji, ale także od współdziałania i współpracy[1]. Problematyka powiązań sieciowych nabiera znaczenia w szczególności w aspekcie zachodzących zmian społeczno-gospodarczych, w zakresie wdrażania innowacji czy zmieniających się potrzeb klientów, wobec czego firmy chcąc być czynnymi uczestnikami rynku, zmuszane są do poszukiwania nowych rozwiązań w formie współpracy z innymi podmiotami[2].

Obecnie lokalność, a zarazem kooperacja podmiotów rynkowych, stanowi relatywnie bogaty zbiór literatury, niemniej jednak celowe wydaje się podjęcie rozważań dotyczących powiązań sieciowych w aspekcie ich związku z rozwojem lokalnym.

2. Uwarunkowania rozwoju lokalnego

Współcześnie specyfika zasobów, ich unikatowy charakter, określone terytorium, lokalność niejednokrotnie stają się podstawą rozważań nad koncepcjami rozwoju regionalnego i lokalnego. Obecnie przyjmuje się, że układem, który najbardziej sprzyja rozwojowi gospodarczemu jest ten, w którym lokalne społeczności są silnie ze sobą powiązane, a zarazem otwarte na świat. Natomiast bliskość geograficzna sprzyja interakcjom i zaufaniu, a politykę mającą na celu wspieranie sieciowo powiązanych systemów przemysłowych najłatwiej efektywnie realizować na poziomie regionalnym[3]. Koncepcje rozwoju związane ze wsparciem powstawania i funkcjonowania relacji sieciowych są popularne w Europie od wielu lat i mieszczą się w nurcie nowego paradygmatu rozwoju lokalnego. Można przypomnieć, że są one efektem zainteresowania kwestią rozwoju gospodarczego, skoncentrowanego w danej lokalizacji i uzależnionego od lokalnego potencjału.

M. Adamowicz zauważa, że: „Rozwój regionalny i lokalny ma charakter wielopłaszczyznowy i wyraża się w poprawie wskaźników wzrostu gospodarczego, jak też może być mierzony kryteriami społecznymi albo też jakościowymi parametrami poziomu życia mieszkańców. Rozwój ten polega na racjonalnym wyko-

---

[1] M. Adamowicz, *Sieci współpracy, grona i terytorialne systemy produkcyjne jako koncepcja rozwoju obszarów wiejskich*, „Roczniki Naukowe", t. 9, z. 2, Poznań 2007, s. 15.

[2] M. Ratajczak-Mrozek, *Główne cechy relacji sieciowych przedsiębiorstw (podejście sieciowe, network approach)*, „Organizacja i Kierowanie" 2009, nr 4, s. 18-20.

[3] *Dolnośląska strategia innowacji*, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław 2005, s. 57.

rzystaniu zarówno wewnętrznych czynników, jak i zewnętrznych uwarunkowań oraz czynników rozwoju danego terytorium. Rozwój regionalny czy lokalny jest procesem społecznym, polegającym na uaktywnianiu społeczności danego terytorium, wykorzystaniu własnych zasobów i środków zewnętrznych oraz rozwijaniu współpracy między jednostkami tworzącymi daną społeczność i dany układ gospodarczy"[4].

W literaturze przedmiotu mowa także o potencjale rozwoju społeczno-gospodarczego w wymiarze lokalnym, przez który rozumie się potencjał ludnościowy, potencjał środowiska i sposób zagospodarowania przestrzeni, zasięg oddziaływania przestrzeni czy dochody mieszkańców[5]. Rozwój lokalny jest procesem zachodzącym wewnątrz danego terytorium, uzależnionym od zdolności do kreowania i stymulowania własnego rozwoju. Mobilizuje on do działania społeczność, wszelkie podmioty i organizacje, nie wykluczając roli władz państwowych. Można utożsamiać go z procesem celowego oddziaływania władz lokalnych czy też mieszkańców, które ma zmierzać do kreowania nowych wartości, racjonalnego i efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych, ludzkich czy kulturowych. Rozwój lokalny powinien być rozumiany w sensie całokształtu przeobrażeń jakościowych, dotyczących danego obszaru w zakresie poziomu życia ludzi tam mieszkających oraz warunków funkcjonowania podmiotów gospodarczych tam zlokalizowanych[6].

Dla rozwoju danej jednostki terytorialnej istotne jest uwzględnienie determinant w postaci warunków czy środków rozwoju. Jednostka terytorialna posiadająca określone możliwości, musi być świadoma ich posiadania, gdyż w połączeniu z wiedzą, jak je wykorzystać, będzie mogła traktować je w ujęciu potencjalnych czynników rozwoju. Literatura przedmiotu dostarcza wielu podziałów czynników wpływających na rozwój danej jednostki lokalnej. Między innymi podkreśla się, że rozwój lokalny oparty jest na zasobach endogenicznych, dotyczących waloryzacji miejscowych zasobów, potencjału, z uwzględnieniem specyfiki danego obszaru; obok tej grupy czynników przedstawia się uwarunkowania o charakterze zewnętrznym w stosunku do jednostki o charakterze lokalnym[7]. Wyróżnia się wiele różnorodnie pogrupowanych czynników rozwoju lokalnego, jak np.: potrzeby mieszkańców, zasoby i walory środowiska przyrodniczego, zainwe-

---

[4] M. Adamowicz, op. cit., s. 16.

[5] K. Heffner, *Małe miasta w rozwoju obszarów wiejskich*, w: *Małe miasta a rozwój lokalny i regionalny*, red. K. Heffner, „Prace Naukowe Academiae Oeconomicae Sigillum", Katowice 2005, s. 13.

[6] L. Wojtasiewicz, *Problemy rozwoju lokalnego w aktualnej polityce gospodarczej*, w: *Polityka gospodarcza. Studia i Przyczynki*, red. J. Tarajkowski, Garmond, Poznań 2005, s. 318.

[7] A. Mempel-Śnieżyk, *Terytorialne systemy produkcji jako podstawa rozwoju lokalnego na przykładzie Dolnego Śląska* [praca doktorska], Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 27.

stowanie infrastrukturalne, poziom oświaty i kultury społeczności lokalnej, istniejący potencjał gospodarczy, naukowy, techniczny i kadrowy, przepisy prawa sprzyjające inicjatywom lokalnym i rozwojowi lokalnemu, aktywna społeczność lokalna czy zasoby pracy[8]. Zwraca się również uwagę na istotność struktury demograficznej, społecznej, fizycznej, instytucjonalnej, informacyjnej, natomiast brak występowania barier traktuje się jako uwarunkowania sprzyjające rozwojowi. Można wskazać także na czynniki twarde, do których zalicza się: budynki, tereny, urządzenia do prowadzenia działalności gospodarczej, nowoczesną infrastrukturę bądź jej brak, systemy dystrybucji, oraz czynniki miękkie, mające często charakter czynników jakościowych, do których zalicza się: sprawną administrację lokalną, dobry klimat dla inwestycji, sieć instytucji okołobiznesowych, wykształcenie i umiejętności ludzi, dostępność usług edukacyjnych i medycznych, walory środowiska i krajobrazu itp.[9] Obok czynników znaczącą rolę w rozwoju lokalnym zaczynają odgrywać obecnie tzw. wartości niematerialne, do których (podstawowych) zalicza się: wiedzę, badania, wysokie kwalifikacje, przedsiębiorczość, zdolności przywódcze, nowoczesne style zarządzania, kreatywność, adaptacyjność i innowacyjność[10].

Problematyka kompleksowego oddziaływania warunków rozwoju lokalnego, jak można zauważyć, jest zagadnieniem rozpatrywanym według różnorodnych klasyfikacji, a te przytoczone stanowią jedynie wycinek dorobku w tej dziedzinie, ponieważ prezentacja wszystkich ujęć znacznie przekraczałaby ramy objętościowe przewidziane dla niniejszego artykułu. Zamiarem autorki nie jest prowadzenie dyskusji w celu rozwikłania wszelkich niuansów klasyfikacyjnych, lecz zwrócenie uwagi na różnorodność uwarunkowań rozwoju lokalnego i na zasygnalizowanie, że wraz z zachodzącymi zmianami we współczesnej gospodarce jedne z uwarunkowań mogą tracić na znaczeniu, a inne odgrywać coraz ważniejszą rolę. W tym aspekcie można podkreślić znaczenie występujących relacji pomiędzy poszczególnymi podmiotami określonego terytorium. Obecnie wskazuje się na efekty współpracy nie tylko na rynku przedsiębiorstw, ale też pomiędzy sektorem przedsiębiorstw, B+R, instytucji otoczenia biznesu i władz publicznych. Sieć powiązań pomiędzy wymienionymi podmiotami ma przyczyniać się do konkurencyjności przedsiębiorstw, usprawniać ich funkcjonowanie dzięki współpracy i wynikającymi z niej korzyściom, co zostanie szerzej zaprezentowane w kolejnej części artykułu. Ponadto wzajemne relacje mają umożliwić władzom lokalnym podejmowanie trafnych decyzji, adekwatnych do problemów istniejących w sektorze przedsiębiorstw danego terytorium.

---

[8] J.J. Parysek, *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wyd. UAM, Poznań 2001, s. 20.

[9] A. Klasik, *Zarządzanie rozwojem lokalnym*, w: *Zarządzanie rozwojem gmin w zespołach miejsko-przemysłowych*, red. F. Kuźnik, Wyd. AE w Katowicach, Katowice 1996, s. 19.

[10] J.J. Parysek, op. cit., s. 21.

3. Powiązania sieciowe a rozwój lokalny

3.1. Definicja i klasyfikacja powiązań sieciowych

Jak zauważa M. Ratajczak-Mrożek: „Podejście sieciowe jako nowa koncepcja współpracy między podmiotami gospodarczymi powstało pod koniec lat 70. XX w. w następstwie zmian technologicznych, zachodzących na rynku przedsiębiorstw (*business-to-business*, B2B), oraz zwiększonej konkurencji międzynarodowej. Eksponuje się w nim znaczenie całokształtu kontaktów firmy z otoczeniem, tworzących rozbudowaną sieć powiązań"[11].

Kontynuując rozważania nad genezą koncepcji między podmiotami gospodarczymi, należy zaznaczyć, że za prekursora i twórcę sieci uważa się M. Castellsa i wskazuje, że jego prace miały największy wpływ na kształt koncepcji sieci. Według M. Castellsa, współczesna gospodarka jest globalna, informacyjna i zorganizowana w sieć[12]. Użył on pojęcia społeczeństwa sieciowego (*network society*), opisując zmiany zachodzące w dobie globalizacji w społecznościach, w organizacji pracy życia i przestrzeni społecznej[13].

Można wyróżnić wiele różnorodnych definicji sieci, a ze względu na podjętą problematykę należy zwrócić uwagę na postrzeganie sieci jako układu powiązań i zależności o charakterze społecznym, ekonomicznym, międzyorganizacyjnym i politycznym[14]. Jak zauważa T. Brodzicki, „sieci to specyficzna forma powiązań pomiędzy podmiotami oparta na współzależnościach, kooperacji i zaufaniu"[15]. W bardziej szczegółowym ujęciu, jak twierdzi M. Ratajczak-Mrozek, „relacje sieciowe stanowią związki łączące przedsiębiorstwa z pozostałymi podmiotami rynkowymi"[16]. Natomiast N. Daszkiewicz zauważa, że „w literaturze MŚP termin „sieć" bywa używany bardzo luźno i opisuje bardzo różne działania małych firm [...] rozpatrywane w odniesieniu do okręgów prze-

---

[11] M. Ratajczak-Mrozek, *Podejście sieciowe do internacjonalizacji przedsiębiorstw*, „Marketing i Rynek" 2009, nr 3, s. 7-11.

[12] M. Castells, *Papeles de Poblacion*, „La Ciudad de la Nueva Economia" 2001, nr 27, s. 207-221.

[13] K. Olejniczak, *Nowe teorie rozwoju regionalnego w praktyce Unii Europejskiej,* w: *Regionalizm, polityka regionalna i fundusze strukturalne w Unii Europejskiej*, red. A. Adamczyk, J. Borkowski, Wyd. UW, Warszawa 2005, s. 27.

[14] J. Sroka, *Dolnośląska sieć instytucji wspierających innowacje w świetle DSI*, „Prace Naukowe. Seria Konferencje" 2006, nr 2, Wrocław 2006, s. 45.

[15] M. Rosińska, *Globalna sieć biznesowa jako konsekwencja nowego paradygmatu konkurencyjności w gospodarce opartej na wiedzy*, w: *Region w gospodarce opartej na wiedzy*, red. A. Jewtuchowicz, Wyd. UŁ, Łódź 2007, s. 72.

[16] M. Ratajczak-Mrozek, *Główne cechy relacji sieciowych...*, s. 75-83.

mysłowych"[17]. Podkreśla się, że istotne jest, iż powiązania sieciowe zwiększają się wraz z wiekiem firmy i mogą odegrać znaczącą rolę w jej rozwoju ze względu na szerszy i szybszy dostęp do informacji poprzez tzw. sieć kontaktową (*contact network*)[18].

Inne ujęcie prezentuje w swych pracach P. Bourdieu, podkreślając występowanie sieci powiązań w ramach określonej grupy. J. Naisbitt pisze, że sieć to rozmawiający ze sobą ludzie, którzy dzielą się pomysłami, wymieniają poglądami, informacjami i zasobami[19]. Autorka ma świadomość, że sieć powiązań pomiędzy grupą osób, określone wartości, normy, wzajemne zaufanie określa się mianem kapitału społecznego, który także można rozpatrywać w aspekcie jego znaczenia w rozwoju lokalnego, jednak ze względu na podjętą tematykę będzie rozpatrywane szersze ujęcie powiązań pomiędzy podmiotami rynkowymi.

Typologia powiązań sieciowych – wskazuje na istnienie zróżnicowanych sieci i klasyfikowanych według odmiennych kryteriów.

Można wyróżnić ujęcie prezentowane przez D. Maillata, który wyróżnia sieci powstające wokół dużych lokalnych kompanii, sieci mniejszych firm, sieci tworzone przy parkach naukowo-technologicznych oraz sieci terytorialne, które są efektem tradycji lokalnych przedsiębiorstw je tworzących, rezultatem tych ostatnich są ścisłe powiązania pomiędzy dużą liczbą małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), wytwarzających podobne wyroby, co prowadzi do specjalizacji regionu[20]. Można wyróżnić sieci zarówno formalne, jak i nieformalne, powstające dla wymiany informacji bądź też wspólnej produkcji i obrotu, można wymienić także inspirowane przez pośrednika bądź powstające z inicjatywy samych firm. Sieci można sklasyfikować na przykład:

a) ze względu na układ związków między partnerami[21]: sieci popytowe, podażowe, wspomagania, sieci łańcucha dostaw, typu gwiazda (np. dla realizacji długoterminowego niepowtarzalnego projektu, Pear to Pear) oparte na systemie komunikacji i koordynacji każdy z każdym,

b) ze względu na stopień dominacji koordynatora sieci: sieci zdominowane (np. utworzone wokół dużych korporacji), sieci równorzędnych partnerów,

c) ze względu na powstawanie wokół wielkich korporacji: sieci dostawców, producentów, klientów, koalicje standardu, kooperacji technologicznej,

---

[17] N. Daszkiewicz, *Internacjonalizacja małych i średnich przedsiębiorstw we współczesnej gospodarce*, Publishing Group Scientific, Gdańsk 2004, s. 82.

[18] Ibidem, s. 83.

[19] J. Naisbitt, *Megatrendy*, Zysk i S-ka, Poznań 1997, s. 235.

[20] J. Chmiel, *Małe i średnie przedsiębiorstwa a rozwój regionów*, GUS – PAN, Warszawa 1997, s. 139-141.

[21] *Komunikacja wewnętrzna w organizacjach sieciowych*, red. S. Lachiewicz, Wyd. PŁ, Łódź 2008, s. 7-22.

d) ze względu na charakter powiązań między partnerami: sieci „czyste" (np. regionalne, badawcze), sieci wymiany (np. sieci barterowe, rynki przemysłowe, związki przetwarzania informacji), sieci strategiczne (np. sieci dostawców, centralnie sterowane związki strategiczne),

e) ze względu na trwałość i siłę powiązań: sieci zintegrowane (agencje lokalne, stacje obsługi), sieci sfederowane (istniejące ze względu na wspólnotę potrzeb – spółdzielnie, stowarzyszenia), sieci kontraktowe (np. umowy franchisingowe), sieci stosunków bezpośrednich sieć sprzedaży obnośnej),

f) ze względu na dynamikę rekonfiguracji sieci: sieci statyczne (trwałe powiązania), sieci dynamiczne (niestabilne związki pomiędzy partnerami), sieci tymczasowe (powstające na rzecz szybkiej realizacji krótkotrwałych i specyficznych projektów).

Należy także dodać, że wśród form koordynacji działań wymienia się także *joint ventures,* montaż finansowy, partnerstwo publiczno-prywatne, dystrykty przemysłowe, konsorcja badawcze, *franchising* itp.

Wśród podmiotów wchodzących w skład sieci wymienia się banki, szkolnictwo, izby gospodarcze, instytucje naukowe i badawczo-rozwojowe, instytucje społeczne i kulturowe, urzędy miejskie, wojewódzkie czy marszałkowskie.

Dopełnieniem dla klasyfikacji powiązań sieciowych może być ujęcie ich głównych cech, co przedstawiono na rysunku 1. Cechy te potwierdzają zarówno różnorodność struktury powiązań sieciowych, jak i podstaw ich tworzenia.

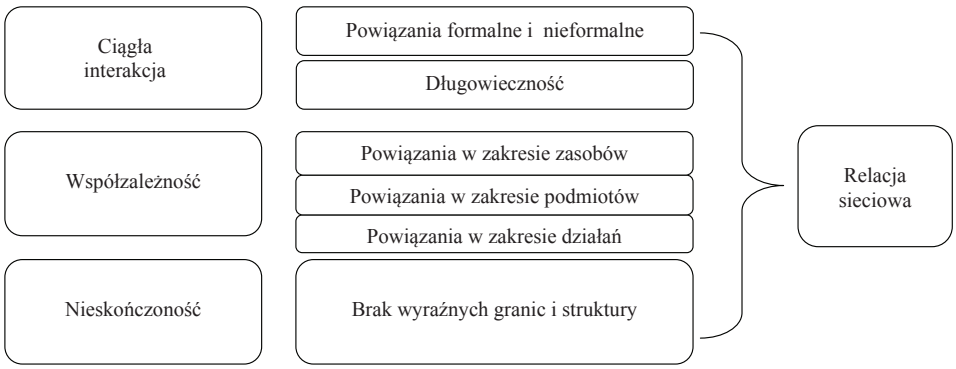

Rysunek 1. Główne cechy relacji sieciowych

Źródło: M. Ratajczak-Mrozek, *Główne cechy relacji sieciowych przedsiębiorstw (podejście sieciowe, network approach)*, „Organizacja i Kierowanie" 2009, nr 4, s. 77.

Wydaje się, że mnogość istniejących klasyfikacji jest pochodną złożonej istoty powiązań sieciowych, a podane definicje nie wykluczają się, można wręcz

wskazać, że każda z nich odsłania fragment badanego zagadnienia. Zaprezentowane podziały sieci nie stanowią kompleksowego zestawienia, lecz jedynie bazę dla wskazania ich znaczenia dla rozwoju lokalnego poprzez uchwycenie różnorodnych efektów funkcjonowania relacji sieciowych.

3.2. Uwarunkowania rozwoju sieci, korzyści dla podmiotów partnerskich i znaczenie powiązań sieciowych dla rozwoju lokalnego

Obecnie jako podstawowe źródła rozwoju sieci przyjmuje się zjawiska i przekształcenia zachodzące w otoczeniu gospodarczym i społecznym, a także zmiany występujące w strukturze zasobów współczesnych przedsiębiorstw i w przyjmowanych strategiach ich rozwoju. W ramach pierwszej grupy, jako czynniki zewnętrzne, można wyróżnić globalizację, rozwój technologii informacyjnych, znaczenie kapitału ludzkiego – wiedzy, ewolucję wielkich korporacji, a także głębokie zmiany na rynku pracy, tj. elastyczność zatrudnienia, pracę w domu itp. Drugą grupę źródeł powstawania sieci stanowią czynniki o charakterze wewnętrznym i można wskazać na te związane z cyklem życia i określoną fazą rozwoju przedsiębiorstwa, jak: centralizacja i silne zbiurokratyzowanie, decentralizacja (dywizjonalizacja), tworzenie struktur macierzowych, rozwój partnerskich stosunków klient – dostawca, alianse strategiczne czy federacje przedsiębiorstw[22].

Wśród uwarunkowań rozwoju sieci można wymienić także dostępność wyspecjalizowanych umiejętności, dostępność potencjału badawczego, położenie geograficzne, istnienie zasobów naturalnych, okoliczności historyczne, popyt miejscowy, istniejące już innowacyjne firmy, wysoki kapitał ludzki i wykształcone kadry – inspirowane przez jednostkę naukową czy ośrodek badawczo-rozwojowy, który dla realizacji własnych celów dąży do tworzenia sieci powiązań z lokalnymi przedsiębiorcami, specyficzną cichą wiedzę *tacit knowledge*.

Można także zaznaczyć, że o powstaniu powiązań w ramach podmiotów tworzących sieć terytorialną decydować może także dziedzictwo kulturowe, specyficzny system wartości organizacji. Znaczną rolę odgrywają także zasoby ludzkie danego obszaru, bazujące na rodzimej sile roboczej i lokalnych więzach, tradycyjnych umiejętnościach[23]. Opierając się na tych zasobach, tworzy się sieć współpracy, której podstawą są solidne tradycje historyczne i normy społeczne. Taka sieć wspólnie rozwiązuje problemy całej branży poprzez np. szkolenia, wprowadzanie nowych technologii, wspólne realizowanie działań marketingowych i eksportowych. Dzięki funkcjonowaniu w sieci możliwa jest nadzwyczajna

---

[22] *Komunikacja wewnętrzna...*, s. 22-30.

[23] M. Bąk, *Małe i średnie przedsiębiorstwa a rozwój regionalny*, PARP, Warszawa 2001, s. 28.

elastyczność i łatwość przystosowania[24] do zmieniających się potrzeb rynku. Sieć jest więc nieodzownym instrumentem grupowego, a tym samym łatwiejszego, uczenia się[25].

Sieci jako forma organizacji zapewniają m.in. rozłożenie ryzyka na wielu partnerów, większą elastyczność w porównaniu z innymi formami integracji, szybki przepływ informacji, sprawniejsze nabywanie wiedzy w procesie absorpcji innowacji, funkcjonowanie w sieci umożliwia korzystanie z wysoko wyspecjalizowanej wiedzy, niedostępnej bezpośrednio na rynku, obniżenie kosztów pozyskania tej wiedzy i przyspieszenia procesów związanych z jej wdrożeniem.

Ważne jest także, że współpraca podmiotów gospodarczych nabiera coraz większego znaczenia i może być postrzegana jako instrument rozwiązywania problemów ekonomicznych[26].

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że współcześnie istotną rolę odgrywają powiązania o charakterze kooperacyjnym i konkurencyjnym, a elementem warunkującym rozwój w skali lokalnej może być przestrzenna koncentracja przedsiębiorstw należących do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Klasycznym przykładem tych struktur, podanym w *Perspektywach rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw wysokich technologii w Polsce do 2020 roku*, są „lokalne skupiska rodzinnych przedsiębiorstw powiązanych przemysłów, z których część z czasem się rozrosła, pozostając firmami będącymi własnością rodzin, ale zazwyczaj tylko w części przez nie zarządzanymi"[27]. Odnosząc się do przedstawionych podziałów sieci, można podkreślić wagę współpracy sektora małych i średnich przedsiębiorstw z dużymi przedsiębiorstwami. Małe firmy pełnią funkcję podwykonawców lub przyjmują rolę współpracujących specjalistów, czasem działających w ramach dużej firmy, która z jednej strony, korzysta z ich usług, a z drugiej – daje odpowiednie zaplecze i udziela gwarancji[28]. Odnośnie do koncepcji poświęconych skupiskom przedsiębiorstw można znaleźć również opinie, że są to obszary o charakterze napędzającym rozwój innowacyjny oparty na idei sieci[29]. J.W. Komorowski zauważa, że: „Fenomen innowacji polega więc przede wszystkim na tym, że

---

[24] R. Rózga, *Gospodarka oparta na wiedzy a rozwój regionalny na przykładzie regionu środkowego Meksyku*, „Studia Regionalne i Lokalne" 2004, nr 1, s. 31.

[25] R. Romanowski, *Możliwości rozwoju terytorialnych systemów produkcyjnych w Wielkopolsce*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu" 2005, nr 57, s. 158.

[26] Ibidem.

[27] *Perspektywy rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw wysokich technologii w Polsce do 2020 roku*, red. E. Wojnicka, P. Klimczak, M. Wojnicka, Wyd. PARP (Marlex Sp. Z o. o.), Warszawa 2006, s. 48-51.

[28] Ibidem.

[29] J.W. Komorowski, *Uwarunkowania innowacyjności w przestrzeni miast i regionów*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu" 2005, nr 57, s. 31.

większe szanse sukcesu niesie przedsięwzięcie realizowane w oparciu o współpracę różnych podmiotów, stąd powszechne jest obecne powiedzenie, że innowacje powstają w sieciach"[30].

W zakresie podjętej problematyki wyróżnia się wiele czynników, które można uznać za determinanty sukcesu istnienia i funkcjonowania powiązań sieciowych w ramach sektora MŚP. Jako podstawowe wskazuje się: elastyczność, łatwość dostosowywania się do częstych i gwałtownych zmian i trendów we współczesnej gospodarce czy szybkość adaptacji do nowej sytuacji rynkowej. Istotne jest, że dzięki elastyczności podmioty funkcjonujące w danym środowisku lokalnym mogą z łatwością reagować na pojawiające się potrzeby nabywców. Bliskość podmiotów i przynależność do sieci relacji usprawnia komunikację oraz wpływa na obniżenie kosztów logistycznych oraz transakcyjnych. Ważnym elementem jest także zaopatrywanie się w ramach sieci powiązań, co wpływa na obniżenie kosztów magazynowania zapasów, skraca czas dostawy materiałów czy półproduktów, co także wpływa na zmniejszenie kosztów transportu[31]. Za ważny czynnik postrzega się wspólne ponoszenie kosztów związanych z pozyskiwaniem informacji w zakresie nauki, z dostępem do najnowszych technologii, podnoszeniem innowacyjności, co byłoby niemożliwe do osiągnięcia przez pojedyncze przedsiębiorstwo małej czy średniej wielkości. Można dodać, że nie bez znaczenia pozostają także instytucje funkcjonujące w sieci, które niejednokrotnie umożliwiają finansowanie komercjalizacji nowych rozwiązań technologicznych oraz początkowych faz życia firmy i produktu[32].

Wraz z przekazywaniem wiedzy, wzajemnym uczeniem się, wymianą informacji intensyfikuje się rozwój nowych powiązań zarówno lokalnych, jak i regionalnych. Pogłębianie się podziału pracy daje efekt taki, że ludzie uzyskują specjalistyczne kwalifikacje i umiejętności, poza tym taka współpraca wpływa to na pogłębianie się wiedzy, ciągły dopływ informacji, idei, środków, usług, co A. Marshall określał atmosferą do działalność przemysłowej[33]. Formowane w nieformalne sieci relacje między przedsiębiorstwami i rynkiem pracy przyczyniają się do elastyczności i skuteczności dynamiki tego terytorium. Terytorium pojawia się jako jednostka efektywna, do której rozwoju przyczyniają się

---

[30] Ibidem.

[31] B. Szymoniuk, S. Walukiewicz, *Lokalne systemy produkcyjne jako stymulatory innowacyjności*, w: *Wspólna Europa – przedsiębiorstwo wobec globalizacji*. SGH – PWE, Warszawa 2001, s. 445-446 za: J. Chądzyński, J. Nowakowska, Z. Przygocki, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, CeDeWu, Warszawa 2007, s. 189.

[32] J. Chądzyński, J. Nowakowska, Z. Przygocki, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, CeDeWu, Warszawa 2007, s. 190.

[33] M. Czerny, *Globalizacja a rozwój*, WN PWN, Warszawa 2005, s. 189-190.

także banki lokalne, różnego rodzaju instytucje polityczne, zawodowe i stowarzyszenia[34].

H. Brandenburg uważa, że „rozwój lokalny jest ogólnym działaniem wprowadzania w ruch i współdziałaniem lokalnych aktorów (uczestników) w celu właściwego wykorzystania źródeł ludzkich i materialnych na danym obszarze"[35], uwzględniając to można podkreślić znaczenie tworzenia sieci. Rozwój lokalny to proces świadomego inicjowania i kreowania, w którym uczestniczą władze lokalne, przedsiębiorcy, lobby ekologiczne, stowarzyszenia społeczne i kulturalne oraz mieszkańcy, to proces który zmierza do kreatywnego i racjonalnego wykorzystania miejscowych zasobów niematerialnych i materialnych[36]. Relacje sieciowe, wzajemne kontakty, znajomość specyfiki podmiotów funkcjonujących na danym terytorium (z jednej strony ich potrzeb, a z drugiej – możliwości i ofert) stają się kompleksową realizacją działań, które wpisują się w definicję rozwoju lokalnego.

4. Podsumowanie

Przegląd czynników rozwoju lokalnego wskazuje, jak wiele uwarunkowań o charakterze zarówno egzogenicznym, jak i endogenicznym decyduje o powodzeniu rozwoju lokalnego. Różnorodność delimitacji tych czynników i ujmowanie ich według różnych grup wskazuje jednoznacznie na pewną analogię do ich wyszczególniania. Autorzy niejednokrotnie są zgodni w wyróżnianiu i grupowaniu czynników rozwoju, co potwierdza słuszność brania pod uwagę tych podstawowych, w kwestii rozwoju o charakterze lokalnym, a następnie uwzględnienia bardziej szczegółowych w zależności od specyfiki jednostki terytorialnej.

Uwzględniając różnorodność jednostek lokalnych, należy pamiętać, że realizacja rozwoju lokalnego nie podlega jednakowym regułom i zasadą. To specyfika miejsca i ludzi wyznacza kierunek i charakter działań, jednak realizacja rozwoju lokalnego to przede wszystkim rozeznanie i zaspokajanie bieżących i przyszłych potrzeb mieszkańców wspólnoty[37], co może odbywać się na podstawie różnych koncepcji rozwojowych[38].

---

[34] A. Jewtuchowicz, *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wyd. UŁ, Łódź 2005, s. 78.

[35] H. Brandenburg, *Zarządzanie lokalnymi projektami rozwojowymi*, Wyd. AE w Katowicach, Katowice 2002, s. 14.

[36] Ibidem.

[37] H. Brandenburg, op. cit., s. 21.

[38] Por. A. Klasik, *Zarządzanie rozwojem lokalnym*, w: *Zarządzanie rozwojem gmin w zespołach miejsko-przemysłowych*, red. F. Kuźnik, Wyd. AE w Katowicach, Katowice 1996, s. 16.

Rozważania nad powiązaniami sieciowymi wskazują, że niezmiernie istotną cechą sieci, ze względu na ich znaczenie dla rozwoju lokalnego, jest to, że sprzyjają one innowacjom i uczeniu się, a lokalną konkurencję można przyjąć za kluczowy czynnik determinujący globalną przewagę konkurencyjną, wymagającą ciągłej innowacyjności[39]. Sieci powiązań, relacje występujące w ramach danej jednostki terytorialnej przyczyniają się do osiągania zewnętrznych korzyści skali, niskich kosztów transakcyjnych związanych z klimatem zaufania oraz współpracy, ponoszeniem wspólnych kosztów pozyskania informacji wdrażania innowacji, rozłożeniem ryzyka na wszystkie kooperujące firmy[40]. Sieć pełni niezwykle istotną funkcję, zapewniając szybki przepływ informacji, sprawniejsze nabywanie wiedzy w procesie absorpcji innowacji[41]. Natomiast otwartość sieci to również jeden z elementów wymienianych w wytycznych Unii Europejskiej, wpływających na kształtowanie się współczesnego nowego społeczeństwa[42].

Literatura

Adamowicz M., *Sieci współpracy, grona i terytorialne systemy produkcyjne jako koncepcja rozwoju obszarów wiejskich*, „Roczniki Naukowe", t. 9, z. 2, Poznań 2007.

Bąk M., *Małe i średnie przedsiębiorstwa a rozwój regionalny*, PARP, Warszawa 2001.

Brandenburg H., *Zarządzanie lokalnymi projektami rozwojowymi*, Wyd. AE w Katowicach, Katowice 2002.

Castells M., *Papeles de Poblacion*. „La Ciudad de la Nueva Economia" 2001, nr 27.

Chądzyński J., Nowakowska J., Przygocki Z., *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, CeDeWu, Warszawa 2007.

Chmiel J., *Małe i średnie przedsiębiorstwa a rozwój regionów*, GUS – PAN, Warszawa 1997.

Czerny M., *Globalizacja a rozwój*, WN PWN, Warszawa 2005.

Daszkiewicz N., *Internacjonalizacja małych i średnich przedsiębiorstw we współczesnej gospodarce*, Publishing Group Scientific, Gdańsk 2004.

Dolnośląska Strategia Innowacji, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław 2005.

Gancarczyk J., Gancarczyk M., *Konkurencyjność skupisk przemysłu (clusters) – od korzyści zewnętrznych do korzyści skali*, „Studia Regionalne i Lokalne" 2002, nr 2-3.

Heffner K., *Małe miasta w rozwoju obszarów wiejskich*, „Prace Naukowe Academiae Oeconomicae Sigillum" 2005.

---

[39] E. Nowińska-Łaźniewska, *Relacje przestrzenne w Polsce w okresie transformacji w świetle teorii rozwoju regionalnego*, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 2004, s. 28.

[40] J. Gancarczyk, M. Gancarczyk, *Konkurencyjność skupisk przemysłu (clusters) – od korzyści zewnętrznych do korzyści skali*, „Studia Regionalne i Lokalne" 2002, nr 2-3, s. 77.

[41] S. Korenik, *Gospodarka oparta na wiedzy i jej znaczenie dla kształtowania się e-regionu, rekomendacje dla Dolnego Śląska*, w: *Innowacyjność w strategiach regionów UE oraz Dolnego Śląska – gospodarka oparta na wiedzy przestrzeni Dolnego Śląska*, red. S. Korenik, Wyd. DCSR, Wrocław 2006, s. 177.

[42] A. Mempel-Śnieżyk, *Specyficzne zasoby przedsiębiorstwa w aspekcie rozwoju lokalnego*, w: *Gospodarka przestrzenna X*, red. Z. Przybyła, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 25.

Jewtuchowicz A., *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wyd. UŁ, Łódź 2005.
Klasik A., *Zarządzanie rozwojem lokalnym*, w: *Zarządzanie rozwojem gmin w zespołach miejsko-przemysłowych*, red. F. Kuźnik, Wyd. AE w Katowicach, Katowice 1996.
Komorowski J.W., *Uwarunkowania innowacyjności w przestrzeni miast i regionów*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu" 2005, nr 57.
Komunikacja wewnętrzna w organizacjach sieciowych, red. S. Lachiewicz, Wyd. PŁ, Łódź 2008.
Korenik S., *Gospodarka oparta na wiedzy i jej znaczenie dla kształtowania się e-regionu, rekomendacje dla Dolnego Śląska*, w: *Innowacyjność w strategiach regionów UE oraz Dolnego Śląska – gospodarka oparta na wiedzy przestrzeni Dolnego Śląska*, red. S. Korenik. Wyd. DCSR Wrocław 2006.
Mempel-Śnieżyk A., *Specyficzne zasoby przedsiębiorstwa w aspekcie rozwoju lokalnego*, w: *Gospodarka przestrzenna X*, red. Z. Przybyła, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2007.
Mempel-Śnieżyk A., *Terytorialne systemy produkcji jako podstawa rozwoju lokalnego na przykładzie Dolnego Śląska* [praca doktorska], Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2009.
Naisbitt J., *Megatrendy*, Zysk i S-ka, Poznań 1997.
Nowińska-Łaźniewska E., *Relacje przestrzenne w Polsce w okresie transformacji w świetle teorii rozwoju regionalnego*, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 2004.
Olejniczak K., *Nowe teorie rozwoju regionalnego w praktyce Unii Europejskiej*, w: *Regionalizm, polityka regionalna i fundusze strukturalne w Unii Europejskiej*, red. A. Adamczyk, J. Borkowski. Wyd. UW, Warszawa 2005.
Parysek J.J., *Podstawy gospodarki lokalnej*, UAM, Poznań 2001.
Perspektywy rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw wysokich technologii w Polsce do 2020 roku, red. E. Wojnicka, P. Klimczak, M. Wojnicka, PARP, Warszawa 2006.
Pietrzyk I., *Polityka regionalna Unii Europejskiej*, WN PWN, Warszawa 2001.
Ratajczak-Mrozek M., *Główne cechy relacji sieciowych przedsiębiorstw (podejście sieciowe, network approach)*, „Organizacja i Kierowanie" 2009, nr 4.
Ratajczak-Mrozek M., *Istota podejścia sieciowego*, „Przegląd Organizacji" 2009, nr 4.
Ratajczak-Mrozek M., *Podejście sieciowe do internacjonalizacji przedsiębiorstw*, „Marketing i Rynek" 2009, nr 3.
Romanowski R., *Możliwości rozwoju terytorialnych systemów produkcyjnych w Wielkopolsce*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu" 2005, nr 57.
Rosińska M., *Globalna sieć biznesowa jako konsekwencja nowego paradygmatu konkurencyjności w gospodarce opartej na wiedzy*, w: *Region w gospodarce opartej na wiedzy*, red. A. Jewtuchowicz, Wyd. UŁ, Łódź 2007.
Rózga R., *Gospodarka oparta na wiedzy a rozwój regionalny na przykładzie regionu środkowego Meksyku*, „Studia Regionalne i Lokalne" 2004, nr 1.
Sroka J., *Dolnośląska sieć instytucji wspierających innowacje w świetle DSI*, „Prace Naukowe. Seria Konferencje" 2006, nr 2.
Szymoniuk B., Walukiewicz S., *Lokalne systemy produkcyjne jako stymulatory innowacyjności*, w: *Wspólna Europa – przedsiębiorstwo wobec globalizacji*, SGH – PWE, Warszawa 2001.
Wojtasiewicz L., *Problemy rozwoju lokalnego w aktualnej polityce gospodarczej*, w: *Polityka gospodarcza. Studia i Przyczynki*, red. J. Tarajkowski, Garmond, Poznań 2005.